

**Om svenska företags
nya möjligheter i Irak
– att främja nyskapande
och inte återuppbyggnad**

Uppdaterad version

Av Peter Stein, Stein Brothers AB

På uppdrag av Swedfund International AB

Mars 2010

1	Inledande sammanfattning	3
2	Det politiska läget inför parlaments- och presidentvalen 2010	7
3	Arabvärldens snabbast växande ekonomi	12
4	Oljesektorns Klondyke-stämning	21
5	Iraks rangordning i internationella "benchmarkstudier"	25
6	Om Sveriges handel med Irak	28
7	Litteraturförteckning	29
8	Tabellförteckning	31

1 Inledande sammanfattning

Förra året skrev undertecknad på uppdrag av Swedfund International AB rapporten "Om svenska företags nya möjligheter i Irak – att främja nyskapande och inte återuppbyggnad". Den som är intresserad av utförligare beskrivningar av Iraks ekonomiska och politiska historia, eller historik om svensk-irakiska relationer hänvisas till den. Denna rapport är en uppdatering med tonvikt på viktiga händelser det senaste året. Finns det skäl att publicera en uppdatering ett år senare? Svaret är utan tvekan ja.

Till att börja med har mycket hänt i Irak på ett år både när det gäller politik och ekonomi. Dessutom inträffar viktiga händelser den närmaste tiden. Den 7 mars i år skall Irak välja nytt parlament. Det nyvalda parlamentet skall i sin tur utse ny president, nya vicepresidenter och ny regeringschef. Går allt enligt plan skall antalet amerikanska trupper minska i år från 98 000 till 50 000 för att helt lämna landet nästa år.

Fortfarande är det vanligt att Irak noteras i media när någon del av landet drabbas av terrorattentat med dödlig utgång. Är det lugnt på den fronten förefaller det som om landet inte är intressant.

Det är motiverat att uppmärksamma terrorattentat i Irak. Sådana är tyvärr en del av landets brutala verklighet. Men det är inte det enda som går att förmedla. Kompletteras inte bilden blir framställningen perspektivlös. Då tappar man bort att det hänt mycket positivt de senaste åren.

För tre år sedan var Irak ett land med dagliga krigshandlingar och terrorattacker mot civila eller produktionsanläggningar. Som mest kunde 4-5000 civila döda per månad. Efter 2007 har säkerhetsläget blivit väsentligt bättre. Nu dödas i genomsnitt färre än 300 civila per månad. Förvisso är det 300 för mycket men likväl en obestridlig förbättring. Och det förbättrade säkerhetsläget har skapat nya förutsättningar för politik och ekonomi.

I januari 2009 hölls lokalval i 14 av Iraks 18 provinser. Mer än 14000 kandidater tävlade om 440 förtroendeposter. Lokalvalen 2009 var de första fria valen som ägde rum med förbättrad säkerhet.

I samband med de föregående lokalvalen 2005 dödades mer än 200 kandidater. I valen 2009 dödades 8. Vid regionalvalen 2005 var förhållandena såpass kaotiska att inga internationella observatörer kunde närvara. Vid 2009-års val fanns utländska observatörer posterade i samtliga 712 valdistrikt (The Economist 5/2 2009).

Valen resulterade i nya intressanta mönster. Sekteristiska och fundamentalistiska grupperingar led nederlag samtidigt som mer sekulära allianser, med ambition att bygga en plattform grundad

på bredare förankring hade framgångar. Vidare utkrävde valmanskåren ansvar. Inte i någon av provinserna blev en sittande regering omvald och enbart i 2 av de 14 provinserna lyckades en gruppering uppbåda tillräcklig majoritet för att regera på egen hand. Irakiska väljare signalerade att de inte accepterar status quo. Den politiker som söker folkligt mandat förväntas leverera vad väljare efterfrågar. Och det efterfrågas mindre av teologiska utläggningar och mer av sådant som förbättrar den materiella vardagen.

Efter valen den 7 kommer Irak att de senaste fem åren ha haft 3 fria parlamentsval, en folkomröstning om ny grundlag samt två omgångar lokala val. Det är fler fria val än många länder i Mellanöstern haft i decennier.

Valen den 7 mars blir till att börja med en värdeomröstning på ifall det går att bedriva valkampanj utan blodspillan. Det skulle kunna bli en första indikation på att Irak i förlängningen har kapacitet att upprätthålla tillfredsställande säkerhet utan assistans av utländsk truppstyrka. Valen blir också en värdeomröstning på om det går att skönja konturer till en ny politisk kultur. Kommer valresultat att godkännas av alla? Avgår en sittande regering ifall resultaten visar seger för oppositionen?

När det är lugnt på gator och torg vågar folk förflytta sig mellan hem och arbetsplats, det blir möjligt att distribuera varor och tjänster och ekonomiska aktörer kan bedriva långsiktig planering. När attentat mot oljeinstallationer upphör kan produktion och export av olja ta fart.

De senaste åren har Irak haft snabb ekonomisk tillväxt. 2008 var tillväxten på årsbasis 10 % och Irak var en av världen snabbast växande ekonomier. Internationella Valutafonden (IMF), spår i sin senaste konjunkturprognos från oktober förra året att Irak under den kommande femårsperioden tillsammans med Libyen blir Mellanösterns snabbast växande ekonomi.

Det förbättrade säkerhetsläget är den viktigaste förklaringen till den ekonomiska vändningen, men inte den enda. Efter 2003 har ett antal viktiga reformer genomförts. Utrikeshandeln har liberaliserats, telekomsektorn öppnats upp, en valutareform genomförts och centralbanken blivit självständig. På ett par år har centralbanken tagit ner inflationen från över 60 % till ensiffriga tal. För ett par år sedan kom inga direktinvesteringar till Irak. Nu uppgår värdet av stocken inkommande direktinvesteringar till ca 2 miljarder US Dollar.

En tredje viktig förklaring är att Iraks oljeproduktion kommit igång på allvar. Oljan står för 90 % av Iraks exportinkomster, 60 % av BNP och 90 % av statsbudgetens intäkter. Irak har 10 % av världens kända oljereserver. Det finns experter som menar att det kan vara en underskattning. Där har inte gjorts geologiska undersökningar sedan 1970-talet. Det är därför tänkbart att Irak är ett av få länder med stora okända oljereserver.

Det osäkra läget har medfört att utländska oljebolag länge tvekat om den irakiska marknaden. Men förra året markerar en islossning. 2009 slöt Iraks regering över 10 avtal med Royal Dutch Shell, BP, Exxon Mobil, ryska Lukoil, norska Statoil, franska Total och kinesiska CNPC om att utvinna Irak stora oljefält. De mest optimistiska regeringsföreträdarna hoppas att dessa avtal skall leda till att Irak om tio år blir en nästan lika stor oljeproducent som Saudiarabien. Det må vara förhoppningar i överkant. Efter mer än 30 års försummelser är irakiska oljeinstallationer i

undermåligt skick. Landet saknar expertis som är van att arbeta med senaste teknik. Skall Irak kunna öka produktion och export i stor skala fordras omfattande investeringar i nya distributionsledningar och exportkanaler. Idag exporteras det mesta av Iraks olja från en dåligt underhållen hamn i södra Irak.

Oaktat ovan nämnda brasklappar kvarstår faktum att Irak är på väg att återta sin plats som en av världens viktiga oljeproducenter. På sikt är det nödvändigt att Irak diversifierar sin ekonomi för att komma bort från ett ensidigt oljeberoende. På kort sikt finns inga alternativ till inkomstbildning.

Iraks ekonomi har varit misskött i över 50 år. För första gången i modern tid finns förutsättningar att ta vara på den enorma potential som där finns. Irak har en stor, ung och för regionen utbildad befolkning som efterfrågar precis allting. Irak har bättre förutsättningar för diversifierad ekonomisk utveckling än de flesta i regionen Där finns både vatten och i princip bördig mark. Behoven är gigantiska och i regeringshögkvarteren skissas på utbyggnadsplaner som överstiger 100 miljarder SEK. Hamnar, dammar, vägar, flygfält, sjukhus, skolor, allt detta och mer därtill behöver byggas upp från grunden. De närmaste åren skall mer än 100 000 nya bostäder byggas.

Potential och ambitioner finns. Samtidigt är det inte svårt att identifiera uppförsbackar. Motsättningar mellan delar av landet och folkgrupper är latent explosiva. Säkerhetsläget är fortfarande prekärt. Vad händer om de utländska trupperna dras bort? Korruptionen är notorisk. Politiska beslutsfattare har alltför lätt att tolka förtroendeuppdrag som någonting som skall användas för att gynna närmast sörjande. Det saknas fortfarande ordentliga ekonomiska regelverk. Där finns varken fungerande bankväsende eller försäkringsmarknader.

Trots bristfälliga lagar är de stora internationella oljebolagen tillbaka i Irak efter 30 års bortvaro. Det är en viktig signal om att de tror på landets framtid. De ser potentialen utan att förtränga riskerna. Och de är inte ensamma. Internationella storkoncerner som Siemens, General Electric med flera har tecknat miljardkontrakt för att bygga Iraks infrastruktur.

I förra årets globala ekonomiska nedgång sjönk svensk export dramatiskt. Ett av undantagen var Irak. Från ingenting närmar sig den svenska exporten 1 miljard SEK om året. Svenska företag har en lång tradition av verka i Irak men tycks överlag senfärdiga med att upptäcka vad som är på gång. I teorin är det naturligtvis möjligt att alltid vänta och se. Utländska konkurrenter har valt en annan strategi. De är redan på plats.

Några fakta om Irak

Officiellt namn:	Republiken Irak
Antal invånare 2009:	30 miljoner
Huvudstad:	Bagdad (5,5 miljoner invånare)
Övriga större städer:	Mosul (1,3 miljoner invånare), Basra (0,8 miljoner), Najaf (0,5 miljoner)
Officiella språk:	Arabiska och kurdiska
Yta:	438,317 kvadratkilometer
Befolkningsgrupper:	shia-araber ca 60 %, sunni-araber ca 17%, kurder (de flesta sunnimuslimer) ca 18%, assyrier, turkmener m.fl. ca 5 %
Valuta:	Irakisk Dinar. 1 ID = 0,00085 USD (mars 2009)
Statschef:	Jalal Talabani, president sedan april 2005
Regeringschef:	Nuri al-Mailiki, premiärminister sedan maj 2006
Lagstiftande församling:	Enkammarsparlament folkvalt 2005 med 275 ledamöter . Nytt parlament med 323 ledamöter skall väljas 7 mars 2010.
Författning:	Federal konstitution på tre nivåer: den federala, den regionala med 18 provinser och 1 region samt lokala administrationer
BNP beräknad till köpkraftsparitet 2009:	96,9 miljarder dollar
BNP per capita beräknad till köpkraftsparitet 2009:	3300,00 dollar
Viktigaste handelspartners:	USA, Kanada, Italien, Spanien, Turkiet, Jordanien, Syrien, Iran, Kina, Indien, Sydkorea.

Ekonomisk klassificering enligt Lägre medelinkomstland
Världsbanken:

Politisk klassificering enligt Icke fritt
Freedom of The World 2008:

Källa: CIA, *The World Factbook 2009*.

2 Det politiska läget inför parlaments- och presidentvalen 2010

2.1 Kort rekapitulation av utvecklingen 2003-2005¹

USA-ledda administrationer 2003-2004

Efter att den USA-ledda koalitionen störtat Saddam Husseins välde i början april 2003 uppdrogs åt det amerikanska försvarsdepartementet, Pentagon, att bygga upp en fungerande administration. Pentagon etablerade ett högkvarter med namnet Office of Reconstruction and Humanitarian Assistance (ORHA) under ledning av den amerikanske militären Jay Garner. ORHA hade svårigheter att skapa en funktionsduglig administration och ersattes en månad senare av en USA-ledd civil administration (Coalition Provisional Authority, CPA), lett av den amerikanske diplomaten Paul Bremer. CPA tillsatte sommaren 2003 ett rådgivande irakiskt styrande råd (Iraqi Government Council, IGC) som bestod av 25 representanter för olika delar av det irakiska samhället.

Interimsstyren 2004-2005

I juni 2004 återfick Irak genom FN:s resolution 1546 sin fulla suveränitet och samma månad ersattes CPA av en irakisk interimsregering med den sekulära shiamuslimen Ayad Allawi som premiärminister. Interimsregeringen ledde Irak fram till början av 2005.

Första fria valen i januari 2005

En uppgift för CPA var att författa en provisorisk grundlag (Transitional Administrative Law, TAL) som undertecknades i mars 2004. En paragraf i TAL stadgade att Irak skulle ha fria val senast den 31 januari 2005. Den 30 januari 2005 höll Irak sina första fria val någonsin när befolkningen² valde representanter till en interimistisk nationalförsamling (Transitional National Authority, TNA) bestående av 275 medlemmar. Det nyvalda parlamentet tillsatte i maj 2005 en övergångsregering som bl.a. fick i uppdrag att utarbeta en ny författning, som folket skulle ta ställning till i en folkomröstning. Den 6 april 2005 utsåg parlamentet dessutom kurden Jalal Talabani till president. Även två vicepresidenter utsågs, Adel Abdul Mehdi (shiia) och Tariq al-Hashemi (sunnit).

¹ En värdefull kartläggning av Iraks moderna politiska historia är Allawi (2007).

² Flertalet sunniter bojkottade valet. Valdeltagandet var ca 60 %.

Folkomröstning om ny författning i oktober 2005

I oktober 2005 ägde folkomröstningen rum. Valdeltagandet var ca 65% och den nya författningen antogs, om än med knapp majoritet.³ Författningen bygger på federala principer med svag centralmakt och långtgående autonomi för Iraks 18 provinser. Ett syfte med en sådan konstruktion är att förebygga risker för återgång till den sorts starka centralstyre som rådde på Saddam Husseins tid.

Författningen säger att arabiska och kurdiska är landets officiella språk. Vidare råder medborgerliga rättigheter och likhet inför lagen. Religionsfrihet skall råda samtidigt som islam är Iraks officiella religion. Islam betraktas som en bland många källor som kan tillåtas att inspirera lagstiftning.⁴ Vidare sägs att försvarsmakten skall vara underställd civilt styre. En egenhet är att centralmakten inte tillerkänts beskattningsmakt.⁵

Nya parlamentsval i december 2005

I december 2005 gick det irakiska folket för tredje gången på ett år till val. Denna gång var valdeltagandet närmare 80 procent. Efter valet och segslitna förhandlingar kunde en permanent koalitionsregeringen tillsättas i maj 2006. Till premiärminister utsågs Nuri al-Maliki som varit premiärminister sedan dess. Al-Maliki företräder den segrande Förenande irakiska alliansen, en konstellation dominerad av shiamuslimska partier.

2.2 Lokalvalen i januari 2009

I januari 2009 hölls lokalval i 14 av Iraks 18 provinser. Mer än 14000 kandidater tävlade om 440 förtroendeposter. Det genomsnittliga valdeltagandet var ca 51 procent.

Lokalvalen 2009 var de första fria valen som ägde rum i det avsevärt förbättrade säkerhetsläget. I samband med de föregående lokalvalen 2005 dödades mer än 200 kandidater. I valen 2009 dödades 8. Vid regionalvalen 2005 var förhållandena såpass kaotiska att inga internationella observatörer kunde närvara. Vid 2009-års val fanns utländska observatörer posterade i samtliga 712 valdistrikt (The Economist 5/2 2009).

Valresultaten ledde till flera intressanta förändringar. Inte i någon av provinserna blev den sittande regeringen omvald och enbart i 2 av de 14 provinserna lyckades en gruppering uppbåda tillräcklig majoritet för att regera på egen hand.

³ Om folkomröstningen hade resulterat i nej till den föreslagna författningen i 3 av Iraks provinser, förutsatt att nejsidan erhållit två tredjedels majoritet i samtliga 3 provinser, så skulle inte författningen ha antagits. I 3 provinser med i huvudsak sunnimuslimsk befolkning - Anbar, Salahuddine och Nineveh - röstade majoriteten nej. Men bara i de två förstnämnda lyckades nejsidan få mer än två tredjedels majoritet.

⁴ Richards & Waterbury (2008) påpekar att i andra arabiska stater brukar författningarna stipulera att Islam allena skall vägleda lagstiftningen. I praktiken är det vanligt att exempelvis ekonomiska skiljedomsförfarande följer internationell lagstiftning.

⁵ Författningen analyseras av Yaphe (2007).

Valen ledde också till omstöpningar av Irakisk partipolitik. Sekteristiska och fundamentalistiska grupperingar led nederlag samtidigt som sekulära partier med ambition att bygga en plattform grundad på bredare geografisk förankring nådde framgångar. Lokalvalen betraktas framför allt som en framgång för premiärminister Nuri al-Malikis Dawa-parti. Premiärminister al-Maliki förefaller ha varit lyckosam i att profilera sig som en samlande ledargestalt för hela Irak och mannen under vars ledning det säkerhetspolitiska läget förbättrats.

2.3 Lokalvalen i Kurdistan juni 2009

Konturerna till den autonoma regionen Kurdistan i norra Irak etablerades redan 1970 genom ett avtal mellan centralregeringen i Bagdad och ledare för den kurdiska befolkningen. Regionen bestod av de tre provinserna Duhok, Erbil och Sulaimaniyah med en lagstiftande regional församling i Erbil. I praktiken styrde Saddam-regimen denna församling fram till Gulfkriget 1991. Efter kriget tvingades Saddam Husseins regim att dra tillbaka sina trupper och sina politiska utsända från Kurdistan. Efter Gulfkriget upprättade dessutom USA och Storbritannien en flygförbudszon över Duhok och Erbil för att förhindra luftburna attacker.

1992 hölls lokalval och en kurdisk koalitionsregering (Kurdistan Regional Government, KRG) bildades bestående av de två största kurdiska partierna, Kurdistan Democratic Party, KDP, och Patriotic Union of Kurdistan, PUK. Både KDP och PUK har anor långt tillbaka i historien och har kapat åt sig duopolliknande maktstrukturer. ⁶2005 gick KDP och PUK samman med antal små grupperingar och bildade Democratic Patriotic Alliance of Kurdistan. År 2006 valdes en regering med Nechervan Idris Barzani (KDP) som premiärminister. Iraks president Jalal Talabani är ledare för PUK. Samtidigt som KDP och PUK samverkar finns såväl historiska som dagspolitiska spänningar och rivalitet mellan dem. Stabiliteten och säkerheten har de senaste åren likväl varit betydligt bättre i Kurdistan än i övriga Irak. Eftersom regionen ansetts som relativt säker har den lockat till sig inflöde av människor från oroligare delar av landet.

De senaste lokalvalen ägde rum i juli 2009. Valdeltagandet var ca 78 %. Dels skulle folket i ett direktval välja ny president för Kurdistan dels skulle valmanskåren välja 111 ledamöter till den kurdiska nationalförsamlingen. Det nyvalda parlamentet skulle i sin tur utse ny regering.

Den sittande presidenten, Massoud Barzani, omvaldes med närmare 70 % av rösterna. I nationalförsamlingen säkrade KDP:s och PUK:s gemensamma lista fortsatt dominans genom att få närmare 60 % av de avgivna rösterna. Men en helt nybildad oppositionsgruppering, Gorran (förändring) etablerade sig i kurdisk politik genom att samla 23 % av rösterna. Det nya partiet består huvudsakligen av utbrytare ur PUK och gick till val på krav på förändring samt skarp kritik mot de båda stora partiernas maktdominans och korruption.

2.4 Om Kirkuk

⁶ För en beskrivning av Kurdistans politiska liv se Danley (2009).

Det oljerika Kirkuk som är beläget 250 kilometer norr om Bagdad är centrum för norra Iraks oljeindustri. Där bor cirka 1 miljon invånare och i området beräknas 30 procent av Iraks kända oljereserver finnas. Det var genom utvinning av oljefält i Kirkuk som Irak för första gången kunde exportera olja år 1934. Kirkuk är ett område som fortfarande saknar konstitutionell status. Såväl kurder som turkmener gör historiska anspråk på området. Kurder hävdar att Iraks nya författning stipulerar att en folkomröstning skall hållas som skall besluta ifall området skall införlivas med den autonoma regionen Kurdistan. Detta är någonting som centralregeringen liksom flertalet arabiska och turkmeniska invånare motsätter sig. Kirkuk leds för närvarande av ett regionalt råd utifrån en lokal författning som reglerar hur politiska befattningar skall fördelas mellan araber, kurder, turkmener och kristna. Fördelningen av förtroendeuppdrag baseras på det antal invånare som respektive gruppering företräder (Ali & Knights, 2009). Lokala och nationella politiker har med assistans av FN försökt skriva en författning för Kirkuk som efter en ny folkräkning skulle kunna underställas en folkomröstning. Hittills har ansträngningarna inte burit frukt.

2.5 Inför valen 7 mars 2010

Den 7 mars går det irakiska folket på nytt till val för att välja nytt parlament. Det nya parlamentet skall bestå av 323 ledamöter, för att beakta den befolkningsökning som ägt rum (författningen säger att det skall finnas en parlamentsledamot per 100 000 invånare). Det nyvalda parlamentets skall i sin tur välja president och vicepresidenter samt utse en ny regering.

Irakisk politik består av många politiska allianser som fungerar som paraplyorganisationer för allehanda partier och konstellationer. Samtliga allianser har en sammansättning där beståndsdelarna skär genom en mångfald etniska, politiska, religiösa och geografiska dimensioner.

Sådana komplikationer till trots förefaller det möjligt att urskilja ett antal tendenser i de senaste årens politiska utveckling. Till att börja med kan man konstatera att Irak sedan 2005 haft 2 parlamentsval, en folkomröstning om en ny grundlag samt 2 omgångar lokala val. Det är fler fri val inom loppet av fem år än många länder i regionen haft i decennier. Därtill har valdeltagandet ökat.

Valresultaten visar att väljarkåren inte finner sig i status quo utan utkräver ansvar av sina politiker. De som innehar förtroendeuppdrag måste börja leverera nyttigheter som väljarkåren efterfrågar. Det förefaller som om väljare är mindre lyhörda för teologiska utläggningar och mer trakterade av att den jordnära vardagen förbättras. Medborgarna ställer krav på att vatten och avlopp, el, sophämtning, säkerhet på gator och torg skall fungera. De vill se en ekonomi som skapar arbetstillfällen och bättre materiella levnadsvillkor.

Premiärminister al-Malikis framgångar och bakslag för grupperingar som förordar långtgående federalism antyder att många väljare inte motsätter sig starkare centralmakt.

De senaste årens obestridliga framsteg till trots är det inte svårt att identifiera brister och utmaningar. Flertalet politiker har lätt att betrakta ett förtroendeuppdrag som ett mandat som skall användas för att gynna resursfördelning till den egna klanen el dyl. Politik på central nivå väntar fortfarande på fungerande beslutsprocesser som förmår att driva igenom funktionell nationell lagstiftning. Korruptionen är notorisk.

Premiärminister al-Malikis förespråkande av starkare centralmakt uppfattas av många kurder och sunnimuslimer som en förtäckt agenda för att säkerställa shiamuslimsk dominans. Här finns frö till fortsatta etniska och regionala spänningar. Dessutom är Kirkuk en latent oroshärd.

I början av detta år beslöt Iraks högsta valkommission att bannlysa 500 kandidater⁷ med motiveringen att de tidigare tillhört Saddam Husseins Baathparti. Beslutet resulterade i att en större valallians (Fronten för nationell dialog) bestämde sig för att bojkotta valet. Fronten har stark förankring bland sunnimuslimska irakier.

Denna händelse är ett bland många exempel på hur djupa motsättningarna är i dagens Irak och vilken bristande tillit som råder mellan olika grupper. Allt sådant kan underminera de kommande valens legitimitet. Till allt ovan sagt kan läggas till att det finns grupper inom landet - måhända också utanför Iraks gränser - som inte vill se ett stabilt demokratiskt Irak växa fram. Det kan inte uteslutas att vi i uppmarschen till valdagen blir vittnen till flera blodiga attentat.

Det kommande valet blir en viktig värdeomrätare på i vad mån Irak börjar få en politisk kultur med bättre fungerande parlamentarism, tålmodigt koalitionsbyggande och fredlig växling vid makten. Kommer samtliga att godkänna ett framräknat valresultat? Avgår den sittande regeringen om en opposition får majoritet?

Det är inte möjligt att göra ordentliga opinionsundersökningar i Irak. Ifall tidigare valresultat kan ge vägledning om hur det kan gå den 7 mars talar mycket för att ingen valallians får tillräckligt med röster för att på egen hand bilda majoritetsregering. Rimligtvis går Irak mot en lång tid av komplicerade koalitionsförhandlingar. Förmodligen kommer ett antal mer väletablerade valallianser att dominera rikspolitiken. Bland dessa torde återfinnas:

- Premiärminister Nuri Al-Malikis valkoalition
- Kurdiska KDP och PUK
- Irakiska Nationella listan - lett av tidigare premiärministern Ayad Allawi
- Nationella reformkoalitionen - religiös tvärpolitisk gruppering som förespråkar starkare centralmakt
- Iraks islamiska parti- sunnimuslimsk gruppering lett av vicepresidenten Tariq al Hashimi.

⁷ För en analys av beslutet och de bannlysta politikernas historik se Pollack och O'Hanlon (2010).

3 Arabvärldens snabbast växande ekonomi

3.1 Om regionens ekonomier

Heterogen landgrupp

Den region som geografiskt betecknas Mellanöstern utgör en heterogen samling länder om fokus riktas mot yta, befolkningsstorlek, materiell levnadsstandard och förutsättningar för ekonomisk utveckling. Måhända är Mellanöstern den region i världen som i sådana hänseenden företer störst kontraster.

Israel är en högteknologisk modern industrination. Turkiet tillhör de s.k. nya tillväxtmarknaderna.⁸ I internationell ekonomisk statistik är det mindre vanligt att dessa 2 länder betraktas som tillhörande Mellanöstern. Tabellerna i denna rapport använder den indelning som tillämpas av Internationella Valutafonden, IMF. IMF definierar Mellanöstern som: Bahrain, Egypten, Förenade Arabemiraten, Iran, Irak, Jemen, Jordanien, Kuwait, Libanon, Libyen, Oman, Qatar, Saudiarabien och Syrien.

Även med denna avgränsning förblir samlingen heterogen. Samtliga utom Iran är arabiska.⁹ Några är mycket små med liten befolkning men har samtidigt, tack vare stora olje- och/eller gasfyndigheter, några av världens högsta BNP per capita. Hit hör Förenade Arabemiraten, Kuwait och Qatar. Dubai, som ingår i Förenade Arabemiraten, har långtgående ambitioner att etablera sig som ett globalt centrum för internationell finans, turism och annan

⁸ IMF och Världsbanken använder en vedertagen klassificering där Israel tillsammans med bl.a. Sydkorea, Taiwan och Singapore benämns "Newly Industrialized Countries". Det avser länder som har praktiskt taget lika sofistikerade ekonomiska strukturer som mogna industriländer, men lika höga tillväxttal som nya tillväxtmarknader. Med nya tillväxtmarknader ("Emerging Markets") avses länder som (i normala ekonomiska tider) har ekonomiska tillväxttakter mellan 5 och 10 procent på årsbasis samtidigt som de ekonomiska strukturerna snabbt moderniseras när flöden av varor, arbetskraft, tjänster och kapital integreras i världsekonomin.

⁹ I samtliga länder är islam den dominerande religionen. I Bahrain, Irak och Iran är befolkningsmajoriteten shiamuslimsk. I övriga är majoriteten sunnimuslim. I Irak, Iran och Syrien är de styrande shiamuslim. I de övriga sunniter.

upplevelseindustri. I denna grupp återfinns också ekonomiskt eftersatta länder som Syrien och Jemen.

Tabell 1 visar att i dessa länder bor cirka 4,1 procent av jordens befolkning. Mellanösterns andel av global BNP (beräknad till köpkraftsparitet) var 2008 4,0 % medan andelen av global export av varor och tjänster uppgick till 5,9 %.

Tabell 1. Procent av global BNP, världshandel och befolkning 2008.

	Procent av global BNP	Procent av global export av varor och tjänster	Procent av jordens befolkning
USA	20,6	9,3	4,6
Euroområdet	15,7	28,6	4,9
Japan	6,3	4,5	1,9
Storbritannien	3,2	4,0	0,9
Afrika	3,1	2,7	13,0
Central- och Östeuropa	3,6	3,7	2,6
Kina	11,4	8,0	19,9
Indien	4,8	1,4	17,8
Mellanöstern	4,0	5,9	4,1
Latinamerika	8,6	5,1	8,5

Källa: IMF, *World Economic Outlook October 2009*.

Snabb tillväxt

Tabell 2 visar att Mellanöstern hade höga tillväxttal under den globala högkonjunktur som rådde mellan 2002 och senare delen av 2008. En huvudförklaring är givetvis de stigande oljepriserna - framför allt mellan 2006 och sommaren 2008 - som genererade betydande exportintäkter och möjliggjorde ambitiösa satsningar.

Tabell 2. Tillväxt, real BNP 2002-2008.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Global	2,8	3,6	4,9	4,5	5,1	5,0	3,2
USA	1,6	2,5	3,6	3,1	2,9	2,2	0,9
Eurozonen	0,9	0,8	2,1	1,6	2,8	2,6	0,9
Asiatiska tillväxtmarknader	6,9	8,1	8,6	9,0	9,6	9,7	7,7
Mellanöstern	3,9	6,9	5,9	5,7	5,8	5,8	5,9
Öst- och Centraleuropa					6,7	5,7	2,9
Latinamerika	0,4	2,1	6,2	4,6	5,5	5,6	4,2
Afrika	6,1	5,3	6,5	5,7	5,9	6,2	5,2

Källa: IMF, *World Economic Outlook October 2009*.

Tabell 3 återger IMF:s senaste konjunkturprognos för femårsperioden 2009-2014. Tabellen visar att i den globala krisens år 2009 förväntas Mellanöstern tillsammans med Afrika, Latinamerika och asiatiska tillväxtmarknader bli de regioner som kommer att redovisa positiv tillväxt. Men även där mattades tillväxten.

Tabell 3. Prognos real BNP-tillväxt, 2009, 2010 och 2014.

	2009	2010	2014
Global	- 1,1	3,1	4,5
USA	- 2,7	1,5	2,1
Eurozonen	- 4,2	0,3	2,1
Asiatiska tillväxtmarknader	6,2	7,3	8,5
Mellanöstern	2,0	4,2	4,8
Öst- och Centraleuropa	- 5,0	1,8	4,0
Afrika	1,7	4,0	5,3
Latinamerika	4,2	-1,5	1,6

Källa: IMF, *World Economic Outlook, October 2009*.

För oljeexportörerna i Mellanöstern medförde sjunkande oljepriser, från andra halvåret 2008, lägre exportinkomster som skapade hål i statsfinanser. Den internationella finanskrisen med åtföljande högre pris på risk har därtill lett till att regionen attraherat mindre portfölj- och direktinvesteringar.

Samtidigt innebar de överskott som länderna ackumulerade 2002-2008 att många förfogade över inhemska resurser som gav dem svängum att bedriva en expansiv ekonomisk politik som hållit uppe inhemska efterfrågan och mildrat nedgången. När världsekonomin börjar återhämta sig, efterfrågan på olja och gas ökar står länderna rustade.

Liten internhandel stort behov av reformer

Olikheter till trots har Mellanösterns ekonomier ett antal gemensamma nämnare. Inget av länderna har någon tillverkningsindustri av god internationell klass. Utbildningsväsendet är mycket eftersatt. Ända fram till 1960-talet gick få av Mellanösterns arabiska flickor i skolan. Idag är det bara i Jordanien som över 90 % av den vuxna befolkningen är läskunnig. Enbart Afrika uppvisar på den punkten signifikant sämre statistik (Richards & Waterbury, 2008). I samtliga ekonomier spelar staten en dominerande och ofta hämmande ekonomisk roll. En stor del av arbetskraften är sysselsatt i offentlig sektor.¹⁰

De flesta av länderna har höga födelsetal, stora födelseöverskott och snabbt växande befolkningar. De närmaste åren står länderna inför utmaningen att befolkningen i arbetsföråldrar ökar snabbt. Flera länder reformerar också ambitiöst sina ekonomier och moderniserar utbildningsväsendet.

Ytterligare en gemensam nämnare är att intäkter från försäljning av råvaror till andra delar av världen, och/eller biståndsflöden alternativt remitteringar, som också de i första hand kommer från andra delar av världen, spelar en avgörande roll för inkomstbildningen.

En konsekvens av detta är att Mellanöstern är en region där länderna i begränsad utsträckning handlar med varandra. Tabell 4 visar att enbart Afrika har lägre internhandel än Mellanöstern. Begränsad internhandel betyder att de flesta länderna saknar inhemsk dynamik - konsumtion och investeringar - som kan kompensera en nedgång i andra regioners efterfrågan. För Iraks del antyder sådan statistik att landets ekonomiska utvecklingskraft väsentligt kommer att avgöras av hur väl landet förmår utveckla ekonomiska förbindelser med länder utanför regionen.

Tabell 4. Inomregional handel som andel av regionens totala handel med varor 2008.

	Procentuell andel av den egna regionens globala varuhandel
Nordamerika	49,8
Europa	72,8
Asien	50,1
Mellanöstern	12,0
Afrika	9,6

Källa: WTO, *World Trade Developments 2009*.

¹⁰ Kuran (2004), Richards & Waterbury (2008) och Rivlin (2009) innehåller breda framställningar av regionens ekonomiska predicament.

3.2 Irak i Mellanöstern

Befolkningsstorlek och BNP per capita

Tabell 5 visar att Irak är en av regionens folkrikare länder. Bara Egypten och Iran har fler invånare. Iraks turbulenta historia förklarar landets jämförelsevis låg BNP per capita. Enbart Jemen hade 2009 lägre BNP per capita.

Tabell 5. Miljoner invånare samt BNP per capita 2009.

	Miljoner invånare, juni 2009	Uppskattad BNP per capita 2009, USD, köpkraftsparitet
Bahrain	1,2	38 400
Egypten	78,8	6000
Förenade Arabemiraten	5,1	41 800
Irak	30,0	3 300
Iran	73,2	12 900
Jemen	22,9	2 500
Jordanien	5,9	5 300
Kuwait	3,0	55 800
Libanon	3,9	11 500
Libyen	6,3	14 600
Oman	3,1	20 300
Qatar	1,4	121 400

Saudi arabien	28,7	20 300
Syrien	21,9	4 700

Källor: FN:s befolkningsstatistik samt *The World Fact Book 2009*, CIA.

Ekonomisk tillväxt

Tabell 6 visar att Irak upplevde en turbulent utveckling mellan 2005 och 2008 som resulterade i tvära kast. Efter 2008 har utvecklingen stabiliserats. Det året var tillväxten närmare 10 %. Iraks tillväxt var därmed den näst snabbaste i regionen efter Qatar och landet var en av världens snabbast växande ekonomier. IMF:s senaste konjunktur prognos pekar mot en gynnsam utveckling för Irak under femårsperioden 2009-2014. Tillväxttakten stiger och 2014 prognostiseras Irak och Libyen bli Mellanösterns snabbast växande ekonomier. Tabellen visar också att till och med bland Mellanösterns oljerika ekonomier finns några som sannolikt drabbades av negativ tillväxt 2009. Samtidigt bör nämnas att med Iraks snabba befolkningsökning så räckte inte den snabba tillväxten mellan 2007 och 2009 för att öka landets BNP per capita.

Tabell 6. Ekonomisk tillväxt real BNP 2005-2014.

	2005	2006	2007	2008	2009 (p)	2010 (p)	2014 (p)
Bahrain	7,9	6,7	8,1	6,1	3,0	3,7	5,0
Egypten	4,5	6,8	7,1	7,2	4,7	4,5	6,0
Förenade Arabemiraten	8,2	9,4	6,3	7,4	- 0,2	2,4	5,2
Irak	- 0,7	6,2	1,5	9,5	4,3	5,8	6,8
Iran	4,7	5,8	7,8	2,5	1,5	2,2	3,2
Jemen	5,6	3,2	3,3	3,6	4,2	7,3	4,7
Jordanien	8,1	8,0	8,9	7,9	3,0	4,0	5,5
Kuwait	10,6	5,1	2,5	6,3	- 1,5	3,3	4,7
Libanon	2,5	0,6	7,5	8,5	7,0	4,0	4,5
Libyen	10,3	6,7	7,5	3,4	1,8	5,2	7,1
Oman	4,9	6,0	7,7	7,8	4,1	3,8	4,1
Qatar	9,2	15,0	15,3	16,4	11,5	18,5	3,3

Saudiarabien	5,6	3,2	3,3	4,4	- 0,9	4,0	5,0
Syrien	4,5	5,1	4,2	5,2	3,0	4,2	5,7

Källa: IMF, *World Economic Outlook October 2009*.

3.3. Utvikning om utvecklingen efter 2003

Inflation

Mellan 1980 och 2002 minskade Iraks BNP, mätt som köpkraftsparitet, från 128 miljarder USD till 40 miljarder (Del Castillo 2007). Åren 2003-2004 genomfördes ett antal viktiga ekonomiska reformer. Utrikeshandeln liberaliserades, en valutareform ersatte den gamla valutan, och centralbaken gjordes självständig. Vidare öppnades den inhemska telekommarknaden för utländska operatörer. Sedan dess har irakiska banker fått elektroniska betalningssystem och en datoriserad fondbörs öppnats. Med restriktiv penningpolitik har centralbanken fått ner inflationstakten.

Tabell 7. Iraks inflation mätt som KPI 2005-2014.

2005	2006	2007	2008	2009 (p)	2010 (p)	2014 (p)
37,0	53,2	30,8	2,7	6,9	6,0	4,0

Källa: IMF, *World Economic Outlook October 2009*.

Direktinvesteringar

Under lång tid var privata inkommande direktinvesteringar förbjudna. Fram till 2006 attraherade landet försumbara mängder direktinvesteringar. Därefter har utvecklingen tagit fart. Från ett praktiskt taget obefintligt värde 2006 uppgick Iraks stock av inkommande direktinvesteringar till över 2 miljarder dollar 2008. Merparten av detta har gått till oljesektorn eller telekomsektorn. Inkommande direktinvesteringar utgör fortfarande en försumbar andel av Iraks inhemska kapitalbildning. I ett mindre utvecklat land är det inte ovanligt att den andelen är en bra bit högre än 50%.

Tabell 8. Inkommande flöden av direktinvesteringar, miljoner USD 2006-2008 samt andel av inhemsk kapitalbildning.

	2006	2007	2008
Inkommande FDI	383	485	488
Inkommande flöden som andel av	3,5	4,1	2,9

inhemsk kapitalbildning			
--------------------------------	--	--	--

Källa: UNCTAD, *World Investment Report 2009*.

Fler indikatorer

Tabell 9 listar ett antal indikatorer. Sägs inget annat avses år 2008 och källan är The World Fact Book 2009 (CIA). Noterbart är att mellan 2007 och 2008 ökade antalet användare av Internet från 54 000 till 300 000 och antalet registrerade mobiltelefonanvändare från 14 till 20 miljoner.

Tabell 9. Ett urval indikatorer för Irak.

Andel av befolkningen 0-14 år	38,8 procent
Andel av befolkningen 15-64 år	58,3 procent
Andel av befolkningen 65+	3 procent
Befolkningsökning:	2,5 procent
Barnadödlighet:	43,8/1000 födda
Förväntas livslängd män:	68,6 år
Förväntas livslängd kvinnor:	71,3 år
Läskunnighet män över 15 år:	84,1 procent
Läskunnighet kvinnor över 15 år:	64,2 procent
Elproduktion miljarder kilowattimmar:	46,3
Elkonsumtion miljarder kilowattimmar:	52,0
Antal internetanvändare:	300 000
Totalt antal registrerade mobiltelefoner:	20 miljoner
Totalt börsvärde 2009:	2 miljarder US Dollar

3.4 Avrundande kommentarer

Iraks förbättrade ekonomiska utveckling beror i huvudsak på 3 samverkande faktorer. För det första har ett antal viktiga reformer genomförts. För det andra, och allra viktigaste, har säkerheten förbättrats.

Det är inte möjligt att bedriva normal långsiktig ekonomisk verksamhet ifall det inte råder godtagbart lugn på gator och torg. Ingen produktion kommer igång om folk inte vågar förflytta sig mellan hem och arbete av fruktan för terrorattentat. Pröglar en sådan rädsla samhället fungerra varken transportleder eller distribution av varor eller tjänster. I en sådan miljö är det förenat med prohibitivt hög risk att spara och investera. Vare sig inhemska placerare, utländska investerare eller kapitalstarka irakiska medborgare i exil finner mödan värd att investera i mänskligt eller finansiellt kapital. När stridshandlingar och terrorattentat överlag minskat betyder det att landets oljeinstallationer fredats och Irak äntligen beretts möjlighet att få igång produktionen av olja. Det är den tredje viktiga förklaringsfaktorn.

4 Oljesektorns Klondyke-stämning

4.1 Inledning

Irak har enorma tillgångar av olja och gas. Oljan står för 60 % Iraks BNP, 90 % av landets exportinkomster och 90 % av statsbudgetens intäkter. Stora råvarutillgångar kan vara på gott och ont. På ont därför att det finns gott om exempel på länder där mycket råvaror berett marken för ekonomisk och politisk vanskötsel.

Politiska makthavare som kan lägga beslag på intäkter från råvaruproduktion blir mindre beroende av skatteinkomster. Därmed behöver de inte i lika hög utsträckning bygga sin maktutövning på implicita kontrakt där medborgare betalar skatt i utbyte mot att de styrande tillhandahåller nyttigheter som de senare efterfrågar. Men i ett land som har goda ekonomiska och politiska institutioner kan tillgångar på råvaror ge ett hälsosamt tillskott till den ekonomiska utvecklingen. Vi lämnar den diskussionen därhän.

På sikt är det nödvändigt att Irak diversifierar sin ekonomi och kommer bort från ensidigt oljeberoende. På kort sikt är landets ekonomiska utveckling helt beroende av att produktion och export av olja tar fart.

4.2 Iraks oljereserver

Tabell 10 visar att i slutet av 2008 uppgick världens kända oljereserver till 1408.7 miljarder fat. Hela 60 % av dessa reserver återfinns i Mellanöstern.

Tabell 10. Procentuell andel av världens kända oljereserver 2008.

Mellanöstern	59,9
Europa inklusive Centralasien	11,3

Afrika	10,0
Syd- och Centralamerika	9,8
Nordamerika	5,6

Källa: BP, *Statistical Review of World Energy June 2009*.

Tabell 11. Kända oljereserver miljarder fat 2008.

Land	Miljarder fat	Procentuell andel av totala reserver
Saudiarabien	264	21,0
Iran	137	10,9
Irak	115	9,1
Kuwait	101	8,1
Venezuela	99	7,9
Förenade Arabemiraten	97	7,8
Ryssland	79	6,3
Libyen	43	3,5
Kazakstan	39	3,2
Nigeria	36	2,9

Källa: BP, *Statistical Review of World Energy June 2009*.

Irak beräknas ha närmare 10 % av världens kända oljereserver. Bara i Saudiarabien och Iran är de kända reserverna större. Det amerikanska energiorganet Energy Information Administration, EIA, menar att Iraks oljereserver kan vara underskattade. Där har inte

gjorts geologiska undersökningar värda namnet sedan 1970. Det kan betyda att Irak är ett av få länder i världen som kan sitta på stora mängder okända reserver.

Irak är ett av få områden i världen där det går att hitta fält som har en storlek på över en miljard fat. I södra Irak finns 9 s.k. megafält som har en storlek på över fem miljarder fat. Någon liknande geografisk koncentration av megafält finns inte i världen.

Geografiskt är landets oljereserver koncentrerade till södra Irak och Kurdistan. I de södra delarna av landet återfinns 70 % av landets oljereserver. Resterande 30 % återfinns i de norra delarna varav 20 % i Kirkuk. En politiskt komplicerande faktor är att irakiska oljereserver antingen finns i områden som domineras av shiamuslimer eller av kurder. Det finns inget sunnimuslimskt område med god tillgång på olja.

År 2009 producerade Irak 2,4 miljarder fat olja om dagen, en ökning med 85 % jämfört med år 2003. Men det är fortfarande en lägre dagsproduktionen än 2000 då den uppgick till 2,6 miljarder fat.

4.3 Många nya oljekontrakt 2009

Internationella oljebolag har länge tvekat att ge sig in på den irakiska marknaden men förra året förefaller en islossning ha varit på gång. Iraks centralregering slöt en mängd avtal med världens stora oljebolag, vilka därmed efter 30 års bortvaro är tillbaka i landet.

I mitten av 2009 skrev för första gången på 30 år en irakisk centralregering ett kontrakt med utländska oljebolag. BP och det kinesiska oljebolaget CNPC fick koncession av utvinna ett stort oljefält i Rumaila i södra Irak.

I slutet av 2009 slöts ett tiotal nya avtal. Ett stort kontrakt tecknades med Royal Dutch Shell som i samverkan med Petronas från Malaysia skall utvinna olja i sydvästra Irak. Ett annat liknande avtal slöts mellan Shell i samverkan med Exxon Mobil. I ett tredje avtal säkrade ryska Lukoil i samverkan med norska Statoil rätten att utvinna olja i ett annat oljefält i sydvästra Irak. Kontrakt om att utvinna olja i andra delar av Irak tecknades med franska oljebolaget Total och det statliga angolanska oljebolaget Sonangol.

Till detta kommer att regeringen i Kurdistan alltsedan 2007, då regionen stiftade en egen oljelagstiftning, slutit avtal med en mängd utländska oljeföretag.

Höga ambitionsnivåer

I slutet av förra året uttalade Iraks oljeminister, Hussain al-Shahristani, förhoppningen att Irak tack vare avtalen från 2009 inom loppet av 10 år bör kunna öka sin oljeproduktion till 10 miljarder fat om dagen. Det skulle betyda att Irak blir en nästan lika stor oljeproducent som Saudiarabien.

Sannolikt är det att vara optimistisk i överkant. Det är inte svårt att peka ut stora problem för irakisk oljeproduktion. På det rättsliga området saknar landet fortfarande en nationell oljelagstiftning. Det finns således inget juridiskt regelverk som styr verksamheten utan avtal som tecknas förutsätter att varje sittande regering framgent håller ingångna avtal. Det ökar oljebolagens kommersiella risk och avskräcker måhända några för att ge sig in i Irak.¹¹ Till detta kommer att oljesektorns infrastruktur har behov av ordentlig renovering. Dessutom saknar landet erforderlig expertis.

För att klara av att exportera väsentligt större mängder än idag fordras dessutom en ordentlig utbyggnad av nya rörledningar och fler exportkanaler. Viss export sker från norra Irak via Turkiet. Iraks enda fungerande hamn är UM Qasr i södra Irak men hamnen är i stort behov av modernisering.

Irak återtar sin roll som viktig global oljeaktör

Även om Irak knappast lyckas nå sina mest högtflygande ambitioner markerar ändå utvecklingen 2009 en betydelsefull vändning. Irak är på väg att återta sin roll som en av världens viktiga oljeproducenter.

Irak är sedan 1990 undantaget från OPEC så kallade kvotsystem. Idag producerar landet en för liten mängd för att påverka världsmarknadspriset. Irak är därmed en pristagare. Så blir det inte länge till om landet signifikant ökar sin produktion. Då lär diskussioner uppkomma ifall Irak åter skall inlemmas i kvotsystemet. Här finns frö till spänningar med grannländerna.

Saudiarabien vars primära intresse är stabila oljepriser som säkerställer trygga oljeintäkter lär inte med blida ögon se på när en helt ny aktör dyker upp som ökar produktionen så mycket att det kan påverka världsmarknadspriset nedåt.

Skall Irak åter fasas in i OPEC:s kvotsystem kan det, allt annat lika, föra med sig att något annat land tilldelas minskade kvoter. Iran, ett annat grannland, har idag inte på långa vägar kapacitet att producera den mängd olja som gör att landet fyller sina kvoter. Ökad produktion av olja i Irak kan ge landet ett ekonomiskt lyft men samtidigt bära frö till nya inte okomplicerade utmaningar.

¹¹ Frågan om en nationell oljelagstiftning är en av de mest brännbara i Irak. Trots försök från olika regeringar har det inte varit möjligt att fatta beslut. Stridsfrågan är ifall det är centralregeringen eller lokalregeringen där oljefälten finns om skall ha kontroll över exploatering av nya oljefält samt hur framtida intäkter skall fördelas. I dagsläget kontrollerar centralregeringen befintliga fält och tecknar avtal med utländska oljebolag. Dessutom sluter centralmakten på ad hoc basis avtal med lokala regeringar hur intäkter av dagens produktion skall fördelas mellan olika landsändar.

5 Iraks rangordning i internationella "benchmarkstudier"

5.1 Inledning

Det är fortfarande få internationella organisationer som har börjat ta med Irak i internationella jämförelser. Detta kapitel går igenom välrenommerade studier där Irak finns med.

5.2 Politiska fri- och rättigheter- *Freedom In the World 2009*

Om Freedom In the World

Det fristående amerikanska institutet Freedom House i New York (www.freedomhouse.org) publicerar årligen rapporten *Freedom in the World* som är en årlig internationell demokratimätning. Undersökningen grundar sig både på primärdata (exempelvis antal deltagare i allmänna val) och kompletterande fältstudier som Freedom House genomför.

Freedom House utger sig egentligen inte för att explicit mäta demokrati. Det som mäts är politiska och medborgerliga rättigheter. Politiska rättigheter bedöms utifrån nio variabler som spänner över allt från hur politiska styrespersoner utses till individers möjligheter att bedriva opinionsbildning samt rättigheter för etniska, religiösa och kulturella minoriteter. Medborgerliga rättigheter kvantifieras utifrån 13 punkter vilka innefattar bl.a. massmedias oberoende, tryck-, organisations- och yttrandefrihet, den enskildes rättssäkerhet och ekonomisk frihet.

Bägge fri- och rättighetsdimensioner kvantifieras på sju gradiga skalor med principen att ju lägre poängvärden desto högre demokratigrad. Baserat på totalresultaten klassificeras världen i fria, delvis fria och icke fria länder. Fria länder kännetecknas av omfattande medborgerliga fri- och rättigheter, fri press och ett oberoende rättsväsende. Delvis fria länder är länder med viss frihet men där medborgerliga fri- och rättigheter ofta tummas på. I

sådana länder har rättsväsendet sällan en oberoende ställning visavi den politiska makten samtidigt som korrruptionen brukar vara omfattande. Icke fria länder saknar överlag elementära medborgerliga fri- och rättigheter.

Iraks placering 2009

Irak fick i 2009-års undersökning siffran 6 såväl för politiska rättigheter som medborgerliga rättigheter. Det betyder att landet klassificeras som icke fritt. Freedom House konstaterar att på den positiva sidan noteras att Irak nu har demokratiskt representativa institutioner, mötesfrihet och en livaktig press. Vidare råder stor religionsfrihet.

Det som gör att Irak inte kan rangordnas som fritt är till att börja med att där finns utländska trupper. Freedom House noterar att det säkerhetspolitiska läget väsentligt har förbättrats men att centralmakten ännu inte lyckats garantera en säkerhet på gator och torg som uppfyller krav på personlig säkerhet, liv eller egendom. Därtill är korrruptionen utbredd. Den irakiska pressen må, enligt Freedom House, ha avsevärd konstitutionell frihet men regelbundet dödas journalister samtidigt som rättsväsendet vare sig förmår, måhända inte önskar, ta sig an sådant. Trots grundlagsenlig religionsfrihet förekommer på sina håll förföljelser av kristna minoriteter.

5.2 Internationell korrptionsstudie - Corruption Perceptions Index, CPI 2009

Transparency International med säte i Berlin (www.transparency.org) gör en årlig undersökning av korrruption som publiceras under namnet *Corruption Perceptions Index*. Transparency International kartlägger de undersökta ländernas rättssystem, domstolars oberoende, transparens i ekonomiska transaktioner, möjlighet att hävda avtal etc.

Med hjälp av kvalitativa intervjuer och kvantitativa data räknar man fram ett sammanvägt mått på korrruptionen. Ett land kan erhålla maximalt 10 poäng, vilket motsvarar en situation närmast fri från korrruption. Ju lägre siffra desto större korrruption. Det sammanvägda måttet förväntas återspegla hur korrumpert ett land uppfattas vara bland beslutsfattare i privat respektive offentlig sektor världen över. Den senast publicerade CPI avseende 2009 omfattar 180 länder och inkluderar Irak. Resultatet visar att Irak betraktas som ett av världens mest korrumperte länder. Irak fick siffran 1,5 och hamnade på plats 175-76. Endast Myanmar (1,4), Afghanistan (1,3) och Somalia (1,0) hamnade längre ner.

5.3 Företagsklimat - Doing Business 2010

Världsbanken (www.worldbank.org) publicerar årligen en rapport med titeln Doing Business. Senaste kartläggningen avser år 2009 och omfattar 183 länder. Som titeln antyder handlar det om att jämföra länders näringslivsklimat med hjälp av ett brett spektrum indikatorer.

Doing Business kombinerar akademiska modeller med kvantitativa och kvalitativa fältstudier. Tabell 12 visar att Irak hamnade på plats 153 år 2009. Jämfört med 2008 halkade landet ner ner en placering.

Tabell 12. Iraks placering i Doing Business 2008 och 2009.

	Placering 2009	Placering 2010	Förändring
Starta företag	152	153	-1
Erhålla byggnadslov	111	94	+ 17
Anställa arbetskraft	67	59	+ 8
Registrera egendom	43	53	-10
Tillgång till företagskrediter	163	167	-4
Skydd för privata investerare	113	119	-6
Följa regelverk för att betala skatt	43	53	-10
Möjlighet att bedriva gränsöverskridandehandel	178	180	-2
Tradition att fullfölja kontrakt	148	139	+ 9
Lägga ner ett företag	181	183	- 2

Källa: World Bank, *Doing Business 2010*

Tabell 12 visar att Iraks placering blivit väsentligt mycket bättre när det gäller att erhålla byggnadslov, anställa arbetskraft samt indikatorn tradition att fullfölja kontrakt. Däremot är placeringen signifikant sämre när det gäller möjlighet att registrera egendom och efterlevnad av regelverk för att betala skatt.

6 Om Sveriges handel med Irak

Mellan 2008 och 2009 drabbades världsekonomin av den största ekonomiska nedgången efter andra världskriget. Samtidigt minskade internationell handel med varor och tjänster kraftigt. Värdet av Sveriges varuexport uppgick under januari-december 2009 till 998 miljarder kronor. Det är en minskning med 16 procent jämfört med 2008. Samtidigt sjönk varuimporten med 17 procent och uppgick till 911 miljarder kronor.

Tabell 13 visar att mellan 2008 och 2009 minskade svensk varuexport till alla redovisade regioner utom Asien, vilket också ledde till att Asiens andel av den svenska exporten ökade. Ett av få glädjeämnen i svensk export år 2009 var Irak. Svensk export dit ökade mellan 2008 och 2009 med 111 procent. Irak var ett av få länder i Mellanöstern som Sverige ökade sin export till. Svensk export till Irak uppgår på årsbasis till nära 1 miljard SEK. Sverige import från Irak var 2009 23 miljoner SEK, vilket innebar en ökning med 3 miljoner jämfört med 2008.

Tabell 13. Svensk varuexport 2006-2009, miljoner SEK.

	Total varuexport 2006	Total varuexport 2007	Total varuexport 2008	Procent av total varuexport 2008	Total varuexport 2009	Procent av total varuexport 2009
Europa	799 953	862 143	897 085	75,1	735 162	73,7
Varav EU-länder	651 350	697 615	717 052	60,0	583 667	58,5
Nordamerika	113 093	98 475	91 060	7,6	73 030	7,3

Sydamerika	21 910	24 517	27 985	2,3	21 323	2,1
Asien	86 158	86 572	93 079	7,8	93 496	9,4
Mellanöstern	23 818	23 839	31 232	2,6	25 701	2,6
Irak	364	342	444	993		
Afrika	22 727	28 004	35 437	3,0	32 586	3,3
TOTAL VARUEXPORT	1089 095	1 140 032	1 194 256	997 894		

Källa: Statistiska Centralbyrån, SCB.

7 Litteraturlista

Ali, Ahmed och M. Knights (2009), "Kirkuk: A Test for the International Community", The Washington Institute for Near East Policy.

Ali, Ahmed och S. Carpenter (2009), "Surprises from Iraq's Provincial Elections", The Washington Institute for Near East Policy, February 6.

Ali, Ahmed (2009), "Iraq's Elections Challenge: A Shifting Political Landscape", The Washington Institute for Near East Policy, November 20.

Allawi, Ali A (2007), "The Occupation of Iraq: Winning The War, Losing The Peace" Yale University Press.

Danly, James (2009) "The 2009 Kurdish Elections", Institute for the Study of War.

Del Castillo, Graciana (2007), "Rebuilding War-Torn States: The Challenge of Post-Conflict Economic Reconstruction", Oxford University Press.

Kuran, Timur (2004) "Islam & Mammon: The Economic Predicament of Islamism", Princeton University Press.

Lewis, Bernard (1995), "The Middle East: A Brief History of the last 2000 years", Simon & Schuster.

Maass, Peter (2009), "Crude World: The violent twilight of oil", Alfred A. Knopf.

Marr, Phebe (2004), "The Modern History of Iraq", Westview Press.

McMillan, Joseph (2006), "Saudi Arabia and Iraq: Oil, Religion and Enduring Rivalry", United States Institute of Peace.

Nakash, Yitzhak (2003), "The Shi'is of Iraq", Princeton University Press.

Nasr, Vali (2009), "Forces of Fortune: The Rise of The New Muslim Middle Class and what It Will Mean for Our World", Free Press.

O'Hanlon Michael och K. Pollack (2010), "Iraq's Ban on Democracy", The Brookings Institution, February 23.

Richards, Alan och J. Waterbury (2008), "A Political Economy of the Middle East", Westview Press.

Rivlin, Paul (2009), "Arab Economies in The Twenty-First Century", Cambridge University Press.

Stein, Peter (2009), "Om svenska företags nya möjligheter i Irak – att främja nyskapande och inte återuppbyggnad" Swedfund International AB.j

Yaphe, Judith S. (2007), "The Republic of Iraq", ur antologin "The Government and Politics of The Middle East" redigerad av David E. Long, B. Reich och M. Gasiorowski, Westview Press.

"Doing Business 2010", The World Bank.

"Freedom in The World 2009", Freedom House.

"Global Corruption Report 2009", Transparency International.

"Iraq: Country Analysis", U.S. Energy Information Administration, 2009.

"Statistical Review of World Energy June 2009", BP.

"The World Factbook 2009: Iraq", CIA.

"World Economic Outlook October 2009", IMF.

"World Investment Report 2009", UNCTAD.

"World Oil Outlook 2009", OPEC.

"World Trade Developments 2009", WTO

8 Tabellförteckning

Tabell 1. Procent av global BNP, världshandel och befolkning 2008. 13

Tabell 2. Tillväxt, real BNP 2002-2008. 14

Tabell 3. Prognos real BNP-tillväxt, 2009, 2010 och 2014. 15

Tabell 4. Inomregional handel som andel av regionens totala handel med varor 2008. 16

Tabell 5. Miljoner invånare samt BNP per capita 2009. 17

Tabell 6. Ekonomisk tillväxt real BNP 2005-2014. 18

Tabell 7. Iraks inflation mätt som KPI 2005-2014. 19

Tabell 8. Inkommande flöden av direktinvesteringar, miljoner USD 2006-2008 samt andel av inhemsk kapitalbildning. 19

Tabell 9. Ett urval indikatorer för Irak. 20

Tabell 10. Procentuell andel av världens kända oljereserver 2008. 21

Tabell 11. Kända oljereserver miljarder fat 2008. 22

Tabell 12. Iraks placering i Doing Business 2008 och 2009. 27

Tabell 13. Svensk varuexport 2006-2009, miljoner SEK. 28

